

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ТЕМАТИЧНОЇ ТАБІРНОЇ ЗМІНИ

У статті відображено проблему пошуку нових форм організації виховання духовних цінностей та самовдосконалення студентів вищих навчальних закладів; визначено педагогічні чинники проведення тематичної зміни в осередку студентського табору, орієнтованого на удосконалення духовно-ціннісної сфери особистості студента; запропоновано програму тематичної зміни «Школа духовного зростання» та окреслено етапи її реалізації. Автор акцентує увагу на духовно-моральному спрямуванні виховних заходів як передумови розвитку особистісних якостей, виявлення творчого потенціалу та формування активної життєвої позиції студентської молоді.

Ключові слова: духовні цінності, програма тематичної зміни, студентський табір, тематична зміна, форми організації виховання.

© Лаппо В.В., 2017

Вступ. Сучасний етап цивілізаційного поступу української держави актуалізує проблему осмислення змісту та пошуків інноваційних шляхів духовного розвитку студентської молоді в нових соціокультурних умовах. Саме в освітньому осередку молодь має нагоду не лише отримати фахові знання, вміння і навички, але й збагатити свій внутрішній світ, розширити світогляд, розвинути кращі риси характеру, отримати кваліфіковану допомогу у питаннях самовиховання й самореалізації свого творчого потенціалу. Саме тому перед вищою школою постає завдання створення сприятливих умов для духовного розвитку особистості студента в процесі професійного становлення.

Означена проблема знайшла своє відображення у науково-педагогічному доробку багатьох вчених. Так, на думку Н.І. Статінової та О.В. Куценко, концептуальні засади духовного вдосконалення особистості найбільш повно представлені в гуманістичній парадигмі, що інтерпретує людину як унікальну істоту, цілісну духовну реальність і самоцінність, здатну до вільного розвитку, самовдосконалення (Статінова Н.І., Куценко О.В., 2013, с. 6). К. Роджерс наголошував на першочерговості визначення чинників, які можуть сприяти або перешкоджати розвитку особистості в напрямі самоактуалізації (Роджес К., 2000, с. 7). Ідеї класиків гуманістичного підходу були розвинуті українськими психологами та педагогами, а саме: І.Д. Бехом, М.І. Боришевським, Г.О. Баллом, В.Г. Кременем, Е.О. Помиткіним, М.В. Савчиним, Т.М. Титаренко, О.В. Сухомлинською, Г.П. Шевченко.

Процес духовного розвитку студентів учені розглядають в контексті духовно-морального виховання. Специфіка духовно-морального виховання в умовах ВНЗ визначається як система взаємопов'язаних компонентів цілісного педагогічного процесу і передбачає реалізацію стратегії, тактики та методики формування духовних цінностей майбутніх спеціалістів. У процесі дослідження системи духовно-морального виховання науковці (І.А. Зязюн, М.І. Боришевський, О.С. Березюк, О.М. Власенко, С.Л. Яценко та ін.) виділяють низку компонентів: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний та методичний.

За визначенням І.Л. Сіданіч, методика та технологія духовно-морального виховання студентів — це спеціально організований, цілеспрямований, інноваційний процес організації та стимулювання духовно-пізнавальної діяльності студентів. Така методика спрямована на формування системних знань про духовно-моральні цінності, що розвивають діалектичне та гнучке світорозуміння ціннісних орієнтацій; емоційної культури, вольової саморегуляції поведінки, здатності до самопізнання, самоосвіти; умінь і навичок високодуховної діяльності та духовно-моральної практики (Сіданіч І.Л., 2013, с. 238).

Сучасні дослідники у царині педагогіки вищої школи наголошують на важливості удосконалення традиційних і пошуку нових чинників духовно-морального виховання студентської молоді. Так, Н.Є. Шуркова в питанні про духовно-ціннісне самоствердження особистості акцентує увагу на виховному середовищі ВНЗ й інтер-

претує його як предметно-просторове, поведінкове та інформаційно-культурне оточення. Саме виховне середовище, на думку науковця, становить особливу систему безперервної діяльності студентів, спрямовану на розвиток особистісних компетенцій, формування системи ціннісних орієнтацій, гуманістичного світогляду, виховання стійких моральних установок (Щуркова Н.Є., 2003, с. 321–322).

На переконання О.А. Дубасенюк, система духовно-морального виховання студентів не лише пов'язана з діяльністю внутрішніх структурних підрозділів університету і напрямками навчально-виховного процесу, але й постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем, що впливає на становлення та розвиток наявної системи виховної роботи (Дубасенюк О.А., 2014, с. 81).

Мета статті — визначити провідні ознаки тематичної табірної зміни як форми організації виховання духовних цінностей студентів.

Теоретичні засади тематичної зміни студентського табору. Пошук нових форм організації виховного процесу у ВНЗ зумовлений тим, що в його осередку відбувається утвердження системи духовних цінностей, які мають стати внутрішнім стрижнем особистості. Саме цінності становлять підґрунтя життєдіяльності майбутнього фахівця. Важливу роль при цьому відіграють система зовнішніх впливів та взаємодія з оточуючим середовищем. Водночас процес духовного самовдосконалення особистості першочергово залежить від ступеня засвоєння духовних цінностей.

Виховання є суттєвим фактором розвитку та формування особистості. Під цим терміном В. Тернопільська розуміє цілеспрямований, спеціально організований процес взаємодії викладача та студентів з метою формування в останніх позитивних властивостей та якостей особистості. Як двосторонній процес (викладач — студент) виховання передбачає зміщення акцентів ініціативи від викладача (куратора) через партнерство до самовиховання, коли дівесті набуває ініціатива студента, що відбувається завдяки акту самовиховання (Тернопільська В.І., 2014, с. 5–6).

З метою включення студентів-першокурсників у процес духовного самовдосконалення, діагностики особистісних мотивів, інтересів та схильностей було розроблено й апробовано програму для студентського табору «Школа духовного зростання».

Провідними завданнями програми передбачено:

— формування уявлень про сутність і способи проєктування системи духовного самовдосконалення;

— реалізацію діагностико-рефлексивної діяльності, спрямованої на виявлення мотивів, цінностей, схильностей особистості студента;

— уточнення знань і уявлень про духовні цінності;

— занурення студентів в атмосферу осмислення проблем духовно-морального змісту;

— формування вмій і навичок самоаналізу, самовиховання, самовдосконалення;

— заохочення студентів-першокурсників до реалізації особистого духовного потенціалу у соціально значущій діяльності.

Означені завдання реалізуються на базі заміського закладу відпочинку (санаторій, літній дитячий оздоровчий табір, пансіонат), куди студенти перших курсів спільно з кураторами прибувають на п'ятиденну тематичну зміну наприкінці вересня.

Підготовчий етап передбачає ухвалення вчешою радою факультету (інституту) відповідного рішення та затвердження програми тематичної табірної зміни, коригування семестрового розкладу занять, отримання письмової згоди батьків на перебування їхніх дітей у студентському таборі. Керівництво ВНЗ надає у короткострокове користування базу відпочинку, що є у власності закладу, або на умовах тендерного відбору укладає договір оренди з власником заміського відпочинкового комплексу.

Виховна робота у формі табірної зміни зумовлена низкою педагогічних чинників, а саме:

1) створення сприятливих умов для аналізу, осмислення та оцінки власних поглядів, переконань, цінностей;

2) вихід за межі усталеної форми освітнього процесу;

3) концентрація неформального міжособистісного спілкування;

4) нагода поділитись власним життєвим досвідом, висловити сумніви чи особисті переконання під час різноманітних форм взаємодії (наукова конференція, круглий стіл, диспут, екскурсія тощо);

5) тематичність, яка передбачає поєднання різних видів діяльності, форм взаємодії, спеціальної організованої комунікації;

6) можливість і доречність імпровізації під час таких заходів, як ділова гра, інсценізація, сократівська бесіда, групова творча робота, робота над соціальним проєктом.

На підставі програми укладається план-мережа, де уточнюються різновиди виховних заходів, їх послідовність, термін проведення та відповідальні за виконання. Важливо, щоб план-мережа мав відкриту, гнучку, динамічну структуру, яка давала б змогу вносити в неї корективи відповідно до пропозицій, творчого потенціалу та духовних запитів студентства.

Добір виховних заходів ми класифікували за такими ознаками:

— за характером емоційного відгуку (позитивні, негативні);

— за ступенем впливу на свідомість людини (біографічні події, здатні змінити життя людини, її біографію);

— за локалізацією події (події-враження, події-думки, події-вчинки);

— за метою виховання (духовно-моральні, патріотичні, соціально значущі);

— за формою реалізації (бесіда, диспут, дискусія, тренінг, круглий стіл, конкурс, свято, ділова гра тощо).

Позитивний педагогічний досвід. Апробація програми тематичної зміни відбувалась на базі спортивно-оздоровчого комплексу «Смерічка» (с. Микуличин Івано-Франківської області) ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», куди наприкінці вересня 2015 року було організовано виїзд студентських груп першокурсників Коломийського інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». В апробації взяли участь 5 кураторів академічних груп і 106 студентів, які опановують професії педагогічного спрямування — «Початкова освіта», «Фізична культура», «Філологія».

Програмою табору були заплановані такі заходи:

1) презентація, обговорення та коригування завдань діяльності студентського табору;

2) спільне проектування виховних заходів;

3) тренінг формування почуття командного духу, поваги і довіри до колективу;

4) квест (пригодницька гра на командоутворення);

5) тренінгова програма особистісного зростання, спрямована на осмислення й уточнення загальнолюдських духовних цінностей;

6) заходи, спрямовані на творче відображення духовно-моральних категорій;

7) майстер-класи з практичного опанування досвідом самоаналізу та самовиховання;

8) перегляд і обговорення кінофільмів духовно-морального спрямування;

9) щоденний випуск інформаційного бюлетеня (у вигляді стінної газети), що відображає питання діагностично-рефлексивної діяльності.

Програма студентського табору була розрахована на п'ять днів (25–30 вересня). Програма першого дня була орієнтована на занурення учасників в атмосферу табору, формування команд. Перший захід із залученням студентів — тренінг — був спрямований на формування в учасників командної взаємодопомоги. У процесі проходження спортивно-інтелектуальних випробувань кожен студент оцінював свою спроможність рахуватися з думками інших, вчитися довіряти людям, поважати їхню думку, цінувати їхні особистісні прагнення. Тренінг завершився циклом

вправ, орієнтованих на згуртування вихованців усіх загонів табору.

Ввечері відбулися диспут «Вади і чесноти сучасної молоді», творчий конкурс «Це все, що залишиться після мене», літературно-музична вітальня «Вітер змін». Для досягнення виховної мети студентам пропонували осмислити певні духовні цінності й представити їх у конкретних життєвих ситуаціях, справах, вчинках. Так, диспут «Вади і чесноти сучасної молоді» мав на меті не тільки осмислення та інтерпретацію таких базових ціннісних антиномій, як: добро — зло, любов — ненависть, віра — безвір'я, надія — безнадія, радість — відчай, щастя — горе тощо, а й намагання учасників визначити шляхи позбавлення від особистих моральних вад та способи духовного вдосконалення.

Після кожного заходу студенти спільно з кураторами реалізовували рефлексивну діяльність на виявлення динаміки змін в утвердженні духовних цінностей.

Програма табору містила в собі три блоки тренінгових занять: «Я та інші», «Людина, не тому що...», «Як сказати правду...». Тренінги проводились професійними психологами та за участі кураторів студентських груп. Перший тренінг був спрямований на усвідомлення себе як особистості, здатної керувати власними потребами, бажаннями, мотивами, обізнаної з індивідуальними схильностями, недоліками та чеснотами, спроможної адекватно поводитись у різних життєвих ситуаціях. Другий мав на меті визначення змісту таких духовних цінностей, як гідність, відповідальність, толерантність, милосердя, їх усвідомлення та практичний вияв у повсякденному житті людини. Третій тренінг повинен був навчити студентів здійснювати правильний моральний вибір в екстремальних ситуаціях.

Висновки. Джерелом активності у виховному середовищі табору є сам студент, його система цінностей і мотивів, життєві інтереси й установки. Завдання педагогів, які працюють зі студентським загоном, — заохотити молодь до визначення власних духовно-ціннісних орієнтирів. Осередок табору дає змогу моделювати і проживати ситуації, які допоможуть замислитись над питанням духовної сутності людського буття. Педагог лише створює необхідні умови для різноманітних подій, заходів, проектів, орієнтованих на духовне самопізнання та самовдосконалення особистості студента. Подальшого дослідження потребують етапи підготовки і проведення інших тематичних змін студентського табору, розробка методик діагностування сформованості духовних цінностей студентів в умовах табору, створення нових моделей тематичних табірних змін духовного спрямування.

ДЖЕРЕЛА

1. Дубасенюк О.А. Духовно-моральне виховання студентської молоді / О.А. Дубасенюк // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / за ред. О.А. Дубасенюк, В.А. Ковальчук. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — С. 78–87.
2. Роджерс К. Консультирование и психотерапия: Новейшие подходы в области практ. работы / К. Роджерс ; [пер. с англ. О. Кондрашовой, Р. Кучкаровой]. — М. : Апрель-Пресс: ЭКСМО-Пресс, 2000. — 462 с.
3. Сіданіч І.Л. Актуальні проблеми духовно-морального виховання студентської молоді / І.Л. Сіданіч // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». — 2013. — Вип. 23. — С. 233–241.
4. Статінова Н.І. Пріоритети та цінності сучасної студентської молоді [Електронний ресурс] / Н.І. Статінова, О.В. Куценко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету — 2013. — № 1. — С. 4–9. — Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/03/12.pdf>
5. Тернопільська В.І. Довідник з виховної роботи зі студентами : навч. посіб. / В.І. Тернопільська. — Т. : Богдан, 2014. — 184 с.; С. 5–6.
6. Щуркова Н.Е. Ценности и ценностные отношения / Н.Е. Щуркова // Воспитать человека: сборник нормативно-правовых, научно-методических, организационно-практических материалов по проблемам воспитания / под ред. В.А. Березиной, О.И. Волжиной. — М. : Вентана-Графф, 2003. — 384 с.
7. Lappo V.V. Prerequisites for Calendar Ritualism Integration to the Process of Spiritual Development of Students of Mountain Regions / V.V. Lappo // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. — Volume 1 — № 2-3. — 2015. — P. 136–139. — Режим доступу : <file:///D:/Admin/Documents/Downloads/428-1558-2-PB.pdf>. — DOI: 10.15330/jpnu.1.2,3.136-138.

Лappo В.В.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ВОСПИТАНИЯ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ ВО ВРЕМЯ ТЕМАТИЧЕСКОЙ ЛАГЕРНОЙ СМЕНЫ

В статье отражена проблема поиска новых форм организации воспитания духовных ценностей и самосовершенствования студентов высших учебных заведений; определены педагогические факторы проведения тематической смены во время работы студенческого лагеря, ориентированного на совершенствование духовно-ценностной сферы личности студента; предложена программа тематической смены «Школа духовного роста» и намечены этапы ее реализации. Автор акцентирует внимание на духовно-нравственной направленности воспитательных мероприятий как предпосылке развития личностных качеств, выявления творческого потенциала и формирования активной жизненной позиции студенческой молодежи.

Ключевые слова: духовные ценности, программа тематической смены, студенческий лагерь, тематическая смена, формы организации воспитания.

V. Lappo

ORGANIZATION OF THE PROCESS OF SPIRITUAL VALUES EDUCATION AMONG STUDENTS DURING CAMP THEMATIC TERM

The article deals with the problem of improving the forms of organization of the process of spiritual values education among students during the camp thematic term.

Formation of spiritual values of student's personality is an important way of improving psychological and pedagogical process of professional training, which creates conditions for every specialist to have active life position, commitment to duty, courage, determination, responsibility, and decency and honesty in relationships between people, understanding of social importance of their activity in different situations.

The author presents important issues of self-improvement of higher school students. The pedagogical factors create a thematic term in a student camp. The article states that the student camp should be focused on improving the system of personal spiritual values. Scientists suggest a thematic term programme "School for Spiritual Growth". The following programme identifies the stages of implementation. The author tells about the importance of spiritual and moral education. It is necessary for the development of personal qualities, revealing the creative potential and the formation of an active vital position of students.

Key words: spiritual values, camp term programme, student camp, thematic term, forms of organization of education.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016

Прийнято до друку 25.10.2016